

Náš meniaci sa svet

OUR CHANGING WORLD

V uplynulých dňoch v našich cukrovarníckych podnikoch skončila cukrovarnícka kampaň a je tu čas zhodnotiť nedávne obdobie v sektore, pozrieť sa na súčasnú situáciu a pripravovať sa na ďalšie výzvy do budúcnosti. Kampaň sme úspešne ukončili, no už od začiatku bola pre nás výzvou. U nás na Slovensku sme začali vyorávkovať sice v tradičnom období v septembri no za netradičných podmienok, kedy denné teploty presahovali 30 °C. Zdá sa že postup klimatických zmien v našom pásme je rýchlejší než sme očakávali a prejavuje sa čoraz viac. Spomedzi väčšiny poľnohospodárskych plodín je práve repa tou plodinou, ktorá zotráva na poli dlhšie ako väčšina ostatných jarín. V posledných rokoch sme zaregistrovali zásadný vplyv kombinácie suchého počasia vysokých teplôt, hlavne v období od približne polovice júla do konca augusta. Pôda takmer vôbec nie je ochladzovaná zrážkami a vlhkosťou a cukrová repa v nej doslova trpí. Stáva sa tak zraniteľnou a ľahko napadnuteľnou rôznymi druhmi chorôb a škodcov. Donedávna sme podobný efekt sledovali v južnejších častiach Európy, no posledná sezóna ukázala, že ani Slovensko a hlavne jeho južnejšie časti nie sú proti týmto vplyvom uchránené. Je možné pozorovať, ako sa v minulosti najvhodnejšie oblasti pre pestovanie cukrovej repy, hlavne na juhozápade Slovenska, menia a vhodnejšími sa stávajú severnejšie časti s rovnomernejším prísunom zrážok a nižšími priemernými teplotami. Tento vývoj sa nedeje iba u nás, ale v celej Európe, no nie všade je natoľko zjavný. Asi najviac o tom vypovedá fakt, že celoeurópsky priemer obsahu polarizačného cukru v repe poklesol v poslednej kampani na 16,1 % a jedny z najvyšších priemerov cukornatosti zaznamenali v Škandinávii. Každopádne tieto nové podmienky vyvíjajú zvýšené nároky na odolnosť cukrovej repy. Je potrebné sa čo najrýchlejšie

prispôbiť týmto podmienkam, mimo iného aj šľachtením odrôd cukrovej repy v zmysle zvyšovania ich odolnosti. Významne napomôcť by mohlo umožnenie využívania tzv. nových genómových techník (NGT). A hoci EÚ, ako aj niektoré členské krajiny sa zatiaľ stavajú k tejto téme mimoriadne opatrne, zavedeniu NGT sa s najväčšou pravdepodobnosťou nevyhnujú a ich umožnenie bude iba otázkou času vzhľadom na postupné obmedzovanie niektorých prípravkov na ochranu rastlín bez ich adekvátnych náhrad v záujme zachovania udržateľnosti a konkurencieschopnosti poľnohospodárskej produkcie EÚ v kontexte svetovej konkurencie. Hoci sú dopady zmeny klímy momentálne viac markantné práve pri cukrovej repe, týkajú sa aj ostatných plodín a tlak na zavedenie NGT pri šľachtení plodín tak bude silnieť. Snáď si to čoskoro uvedomia aj zodpovedné authority a vytvoria legislatívne podmienky pre potrebný rýchlejší progres v šľachtení.

Uplynulý rok priniesol cukrovarníckemu sektoru nefahké chvíle, kedy sa ceny na trhu dramaticky prepádli a znova sme sa ocitli v neistote. Sektor sa ani nestíhol spamätať z depresie po zrušení kvótového režimu, ktorá trvala až do roku 2022. Je žiaduce, aby boli pre sektor zabezpečené stabilnejšie podmienky, za ktorých by bolo reálne aspoň strednodobé plánovanie, zvlášť keď nás čakajú náročné výzvy akou je napríklad dekarbonizácia sektoru. Avšak k stabilite vôbec neprispievajú okolnosti súčasnej geopolitickej situácie. Vojenský konflikt na Ukrajine spustil vlnu faktorov zásadne ovplyvňujúcich cukrovarnícky sektor EÚ, predovšetkým v susediacich a priľahlých krajinách. Spočiatku EÚ úplne otvorila svoj trh Ukrajine pre niektoré poľnohospodárske komodity, medzi inými aj cukru. Ukázalo sa, že cukrovarnícky sektor Ukrajiny je schopný veľmi dynamicky reagovať na nové podmienky a v priebehu dvoch rokov dokázal navýšiť svoju produkciu až o 500 tis. t. Dynamicky sa vyvíjali aj dovozy cukru do EÚ. V roku 2021, teda ešte pred konfliktom, Ukrajina do EÚ doviezla 17 777 t cukru. V roku 2023 už dovozy dosiahli takmer 500 tis. t a ich vplyv na trh v EÚ mal značné negatívne dopady hlavne v zmysle už aj tak rastúceho tlaku na ceny. Dôkazom je aj postupný prepád cien v regióne 1 podľa rozdelenia Komisie, v ktorom sa nachádzajú spoločne Slovensko aj Česko. Po opakovanom presvedčaní Európskej Komisie sa podarilo primäť ju k zavedeniu dovozného prahu v objeme 262 tis. t k 5. 6. 2024 nariadením o autonómnych obchodných opatreniach (ATM). Uvedené opatrenie stanovilo aj prahovú hodnotu dovozov cukru do 5. 6. 2025 vo výške 109 tis. t. Otázkou zostáva, ako budú riešené dovozy po skončení platnosti nariadenia ATM. Komisia pracuje na revízii dohody s Ukrajinou v zmysle článku 29 dohody o pridružení, podľa ktorého: „Každá zo strán môže požiadať o urýchlenie a rozšírenie liberalizácie obchodu s tovarom, ktorý ešte nie je liberalizovaný dohodou.“ V pôvodnom znení dohody bola stanovená dovozná kvóta 20 070 t. Je zaujímavé, že zástupcovia sektoru neboli k príprave návrhu revízie prizvaní. Komisia k dnešnému dňu (polovica februára)

ešte neoznámila znenie návrhu členským štátom, hoci to bolo očakávané už koncom minulého roku. Návrh by mal byť po jeho oznámení predmetom rokovania s ukrajinskou stranou. Pokiaľ dôjde k obojstrannej dohode, bude následne Rada EÚ hlasovať o jej prijatí. Celý tento proces by sa mal udiať do konca apríla 2025, no zjavne sa časový rámec procesu zužuje a Komisia je už v „miernom“ časovom sklze. Dohoda o pridružení je na rozdiel od nariadenia ATM, ktoré je platné iba na obdobie jedného roka, dlhodobého charakteru a platí rovnako v čase vojny, ako aj v čase mieru. Preto by mala Komisia pristupovať k stanoveniu objemu kvóty, ale rovnako aj stanoveniu podmienok produkcie cukru na Ukrajine, ako budúcej členskej krajine, pristupovať veľmi citlivo. Cukrovarnícky sektor EÚ na to opakovane aktívne apeluje na rôznych úrovniach. Zdá sa že Ukrajina reflektuje na niektoré požiadavky EÚ a zavádza licenčný systém pre exporty do EÚ určený výhradne pre producentov, podľa ich podielu na aktuálnej produkcii. Pozitívnu správou je, že ukrajinský producenti podľa posledných informácií dokázali vyše 350 tis. t cukru z aktuálnej produkcie exportovať na svetový trh. Pri produkcii 1,8 mil. t a aktuálnej spotrebe 0,9 mil. t, sa jedná približne o 1/3 nadprodukcie Ukrajiny.

Viacero otázok tiež vyvoláva ratifikácia obchodnej dohody EÚ s zoskupením krajín Mercosur, ktorá bola v decembri 2024 vyjednaná pod vedením eurokomisára pre obchod pána Šefčoviča. Tlak na jej uzavretie vzrástol po tom, čo nastupujúci prezident USA avizoval zavedenie dovozných ciel na niektoré produkty z EÚ, medzi inými aj produkty automobilového priemyslu. Dohoda v sebe zahŕňa aj dovoznú kvótu na surový trstinový cukor na rafináciu v objeme 190 tis. t, z ktorých je 180 tis. t určených pre Brazíliu a 10 tis. t pre Paraguaj. V oboch prípadoch sa jedná o importy s nulovým dovozným clo. Tieto množstvá sú pre nás zásadného charakteru, keďže sú dokonca o niečo vyššie, ako je celková priemerná produkcia bieleho cukru v SR za posledných päť rokov. Hlasovanie k dohode má prebehnúť v Európskom parlamente v júni, kde na ratifikáciu bude potrebná jednoduchá väčšina. V júli má následne prebehnúť hlasovanie v Rade EÚ, kde na ratifikáciu bude potrebná kvalifikovaná väčšina, no zároveň na jej zablokovanie bude postačovať blokujúca menšina, to znamená, aby proti návrhu hlasovali minimálne 4 členské krajiny, alebo pokiaľ sa hlasovania nezúčastnia všetky krajiny, minimálny počet krajín, ktoré predstavujú viac ako 35 % obyvateľstva zúčastnených krajín, plus jedna krajina. Ratifikácii dohody má napomôcť zriadenie kompenzačného fondu pre poľnohospodársky sektor v min. objeme 1 mld. eur, ktorý má zabezpečiť kompenzáciu v prípade narušenia trhu. Hoci Komisia popiera, že by sme v tejto dohode platili za umožnenie vývozov automobilového priemyslu poľnohospodárskymi produktami, je ťažké ubrániť sa tejto myšlienke.

Je zjavné, že tieto zväčša externé vplyvy majú značný vplyv na podnikateľské prostredie v cukrovarníckom odvetví. Je stále viac potrebné zameriavať sa na intenzívnejšiu komunikáciu jednak s národnými, ale rovnako aj európskymi autoritami a postarať sa o to, aby boli aktuálne informované o daniach a situácii v sektore. Časy, kedy v európskej Komisii pôsobili ľudia, ktorí boli dokonale znalí problematiky, sú zdá sa preč. Utvrdili ma v tom nedávne spoločné aktivity s CEFS, v rámci ktorých sme absolvovali niekoľko stretnutí, na ktorých bolo potrebné oboznamovať zástupcov o základných špecifikách sektoru, ako sú jeho sezónnosť, energetická náročnosť a pod. Je tu taktiež tendencia radiť nás do jedného balíka s ostatnými sektormi poľnohospodárstva a potravinárstva bez uvedomovania si týchto odlišností. Nie je preda v poriadku, ak v pravidelnej prezentácii Komisie každý mesiac figuruje rovnaký referenčný prah na úrovni 404 €·t⁻¹ od roku 2009. Pritom európske združenie pestovateľov cukrovej repy (CIBE) objektívne vypočítalo, že prahová hodnota pre biely cukor by sa mala dnes pohybovať na úrovni 585,87 €·t⁻¹. Takéto informácie vytvárajú nerealistický a zavádzajúci obraz o sektore. Cukrovarnícky sektor je citlivým sektorom a túto citlivosť je potrebné zdôrazňovať pri každej príležitosti. V časoch reštrukturalizácie a regulácie odvetvia sme boli zvyknutí na to, že zo strany Komisie sme komunikovali s ľuďmi dokonale poznajúcimi problematiku. Liberalizáciou odvetvia poklesli aj požiadavky na detailnejšie monitorovanie sektoru zo strany autorít, aj na odbornosť kompetentných. Je to faktor na ktorý máme minimálny dosah, no máme možnosť na to vplývať svojimi aktivitami smerom k týmto autoritám.

Chcem popriať všetkým cukrovarníkom veľa zdaru v ich každodennej práci s vierou, že sme schopní prekonať akékoľvek výzvy, ktoré sú pred nami. Takmer 200-ročná tradícia kontinuálnej priemyselnej produkcie cukru na území Česka a Slovenska, ktorú nedokázali pretrhnúť ani dve svetové vojny, nám dodáva veľa optimizmu do budúcnosti a vieru vo vlastné sily.

Radovan Roba, Slovenský cukrovarnícky spolok